

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 437

**Finanse na rzecz
zrównoważonego rozwoju.
Gospodarka – etyka – środowisko**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Magorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach:
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-592-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Adamek: Ubóstwo w perspektywie islamu – wybrane zagadnienia / Poverty in the perspective of Islam – selected problems.....	11
Agnieszka Alińska: Shadow banking jako element zrównoważonego rozwoju systemu finansowego / Shadow banking as an element of sustainable development financial system.....	22
Kamil Borowski: Finansowanie ochrony środowiska w Polsce przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej / Financing of environmental protection in Poland by the National Fund for Environmental Protection and Water Management.....	32
Grażyna Borys: Opłata eksploatacyjna jako kategoria finansowa / Service charge as a financial category.....	42
Krystyna Brzozowska: Multilateralne instytucje finansowe w Europie wobec wymagań zrównoważonego rozwoju / Multilateral financial institutions in Europe towards sustainable development requirements.....	51
Dorota Burzyńska: Inicjatywy klastrowe elementem zielonej gospodarki / Cluster initiatives as an element of green economy.....	63
Michał Buszko, Dorota Krupa: Fundusze sekurytyzacyjne a zrównoważony rozwój rynku finansowego w Polsce / Securitisation funds and sustainable development of financial market in Poland.....	75
Michał Buszko, Dorota Krupa, Damian Walczak: Rynek finansowy wobec starzejącego się społeczeństwa / Financial market towards an ageing society.....	87
Zuzanna Czekaj: Opłata za emisję spalin jako źródło finansowania ochrony środowiska / Fee for issue of exhaust as a source of financing of environmental protection.....	96
Ewa Dziawgo: Zastosowanie opcji forward start w ocenie strategicznych przedsięwzięć proekologicznych / Applying forward start options in the assessment of strategic pro-ecological projects.....	106
Leszek Dziawgo: Ekologiczne fundusze inwestycyjne banków szwajcarskich / Ecological investment funds of Swiss banks.....	115
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Bankowość alternatywna. Społeczna ewolucja biznesu finansowego – wybrane aspekty ekologiczne / Alternative banking. Social evolution of financial business – selected ecological aspects.....	124

Joanna Fila: Zielone mikrofinanse jako element zrównoważonego rozwoju / The green microfinance as an element of the sustainable development.....	132
Magdalena Frasyniuk-Pietrzyk, Magdalena Walczak-Gańko: Świadomość potrzeby planowania emerytalnego / Awareness of the necessity of retirement planning.....	143
Juliusz Giżyński: Europejska Rada Budżetowa jako organ uzupełniający narodowe rady fiskalne w krajach strefy euro / The European Fiscal Board as a body complementing national fiscal councils in the euro area countries.	156
Agata Ibron: Systemy wsparcia odnawialnych źródeł energii w Polsce / The support systems for renewable energy sources in Poland.....	167
Bogna Janik: Dochód–ryzyko w inwestycjach społecznie odpowiedzialnych na podstawie portfeli pasywnych spółek z krajów Europy Środkowo-Wschodniej / Income-risk in value-based investing in Central and Eastern European countries (CEECs) – based on the companies reflected in socially responsible indices	177
Klaudia Jarno: Zaangażowanie Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju w <i>carbon finance</i> w świetle tworzonych przez niego funduszy węglowych i mechanizmów finansowych / Involvement of the International Bank for Reconstruction and Development in carbon finance in the light of its carbon funds and financial mechanisms.....	187
Dariusz Klimek: Fundusz Muncypalny jako instrument finansowania zrównoważonego rozwoju lokalnego / Municipal Fund as the instrument the sustainable local development financing	199
Magdalena Kogut-Jaworska: Pomoc <i>de minimis</i> i jej szczególna rola w systemie pomocy publicznej w Polsce / <i>De minimis</i> aid and its particular role in the system of state aid in Poland	208
Jan Koleśnik: Współczesny bank centralny jako organizacja społecznie odpowiedzialna / Contemporary central bank as a socially responsible organization	222
Dorota Korenik: Spór o odpowiedzialność zewnętrzną współczesnego banku / The dispute on external responsibility of a contemporary bank.....	230
Jolanta Korkosz-Gębska: Rola innowacji ekologicznych w budowaniu przewagi konkurencyjnej województwa świętokrzyskiego / The impact of environmental innovations in a formation of the competitive advantage of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	244
Katarzyna Kowalska: Kontrowersje wokół CSR w handlu detalicznym branży FMCG / Controversy over CSR in FMCG retail trade industry.....	252
Danuta Król: Istota zarządzania długiem samorządowym w procesie zrównoważonego rozwoju lokalnego / Essence of local government debt management	261
Dorota Krupa: Wspieranie inwestowania długoterminowego z wykorzystaniem funduszy inwestycyjnych na poziomie UE / Supporting long-term investments with the use of investment funds at the EU level	270

Iwona Lubimow-Burzyńska: Znaczenie edukacji dla wzrostu gospodarczego – przegląd badań / Importance of education for economic growth – a review of research	280
Piotr P. Malecki: Europejski model sprawozdawczości statystycznej w zakresie wydatków na ochronę środowiska i jego zastosowanie w Polsce / European statistical reporting model for environmental protection expenditure and its use in Poland	288
Katarzyna Mamcarz: Dźwignia ceny złota / Gold price leverage.....	299
Teresa Mikulska, Grażyna Michalczuk: Komunikacja w obszarze działań przy wykorzystaniu modelu LBG / Communication within the area of socially responsible activities using the LBG model	309
Katarzyna Olejniczak: Innowacyjne podejście do CSR – ujęcie Vissera / Innovative approach to the CSR – Visser approach	320
Jarosław Pawłowski: Ecorating hoteli odpowiedzią na wymagania konsumentów / Eco-rating of hotels as a response to customers' requirements ..	328
Dariusz Piotrowski: Potencjał wykorzystania sukuk w zakresie zarządzania długiem Skarbu Państwa / The potential for using sukuk in the scope of managing state treasury debt	338
Piotr Podsiadło: Finansowanie pomocy publicznej na ochronę środowiska w Unii Europejskiej – zagadnienia interpretacyjne / Granting of state aid for environmental protection in the European Union – the interpretation problems	348
Tomasz Potocki: Poziom wiedzy finansowej wśród mieszkańców terenów peryferyjnych, zagrożonych ubóstwem / The level of financial literacy among population of rural regions threatened by poverty.....	360
Wiesława Przybylska-Kapuścińska, Magdalena Szyszko: Zrównoważona polityka pieniężna? Ewolucja celów banku centralnego wobec współczesnych wyzwań / Balanced monetary policy? Modern challenges as the central bank's goals	373
Dominik Sadlakowski: Państwowe fundusze majątkowe jako element międzynarodowej strategii gospodarczej na przykładzie Chin / Sovereign Wealth Funds as part of international economic strategy on the example of China.....	383
Beata Sadowska: Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe a zrównoważony rozwój / Strategy of National Forests Holding vs. sustainable development	393
Małgorzata Solarz: Altruizm a odporność finansowa gospodarstw domowych / Altruism vs. financial resilience of households.....	402
Michał Soliwoda: Zmiany klimatu jako wyzwanie dla zarządzania ryzykiem w polskim rolnictwie / Climate change as a challenge for risk management in Polish agriculture.....	411

Joanna Stawska: Zadłużenie sektora <i>general government</i> a wzrost gospodarczy w kontekście zrównoważonych finansów publicznych / General government sector debt and economic growth in the context of sustainable public finances	426
Dawid Szutowski, Piotr Ratajczak: Emisja komunikatów o działaniach w zakresie społecznej odpowiedzialności a wartość dla akcjonariuszy / The relation between corporate social responsibility activities' announcements and shareholder value.....	436
Paulina Szyja: Kształtowanie gospodarki niskoemisyjnej na poziomie samorządu terytorialnego / Transition to a low carbon economy at the level of local government	447
Magdalena Ślebocka: Rola i znaczenie PPP w finansowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych / Role and importance of PPP in revitalization projects financing	464
Jerzy Węclawski: Determinanty kształtowania bankowości relacyjnej w odniesieniu do średnich przedsiębiorstw w Polsce / Determinants of relationship banking creation in relation to medium-sized enterprises in Poland ..	473
Stanisław Wieteska: Pozostałości pestycydów w płodach rolnych w Polsce w świetle założeń zrównoważonego rozwoju rolnictwa / Pesticide residues in agricultural crops in Poland in the light of the principles of sustainable development of agriculture	482
Aneta Wszelaki: Znaczenie prawnych zabezpieczeń kredytów w tworzeniu rezerw celowych w bankach / Importance of legal collateral credits in the creation of specific provisions in banks.....	494
Justyna Zabawa: Rozwój i finansowanie odnawialnych źródeł energii. Przypadek gospodarki Niemiec / Development and financing of renewable energy sources. The case of German economy	503
Agnieszka Żołądkiewicz: Ocena poziomu zrównoważonego rozwoju gmin miejskich województwa warmińsko-mazurskiego / Assessment of level of sustainable development of municipalities of the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship	513

Wstęp

Zadaniem nauki jest poszukiwanie racjonalnych rozwiązań dla cywilizacyjnych wyzwań współczesnego świata. Jednym z takich kluczowych wyzwań jest także rozwój zrównoważony. Idea zrównoważonego rozwoju jest niezwykle obiecująca, ale z całą pewnością wymaga ogromnego zaangażowania ekonomistów. Nauki ekonomiczne, a w tym dyscyplina nauki „finanse”, podejmują to wyzwanie. Wiele badań, spotkań, konferencji i publikacji służy naukowej analizie oraz praktycznej implementacji zasad zrównoważonego rozwoju we współczesnej gospodarce w zakresie finansów i rachunkowości.

Proces naukowego opracowywania problemu trwa, a społeczna ewolucja biznesu dostarcza ambitnych tematów badawczych. Po latach pracy możemy wskazać zarówno na konkretne sukcesy, jak też i na wiele wątpliwości w zakresie koncepcji zrównoważonych finansów. Materialnym dowodem naukowego wkładu w poszerzanie wiedzy są publikacje. Znaczna część aktualnego dorobku naukowego dyscypliny „finanse” dotycząca zrównoważonego rozwoju jest już od lat regularnie prezentowana w Pracach Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Kontynuujemy ten cykl opracowań.

W niniejszym tomie zebraliśmy wyselekcjonowane artykuły autorów z wielu uznanych ośrodków naukowych w Polsce. Ich tematyka skoncentrowana jest na zagadnieniach finansów i zrównoważonego rozwoju. Przedstawiono w nich doskonale rozważania teoretyczne oraz konkretne przykłady z praktyki gospodarczej. Każdy artykuł stanowi inspirujący materiał naukowy.

Szczególne podziękowania należą się nie tylko Autorom, ale także Recenzentom, którzy podjęli trud oceny nadesłanych materiałów. Jako redaktorzy tomu wraz z Autorami i Recenzentami mamy nadzieję, że poprzez publikację naszego wspólnego dzieła wnosimy istotny wkład w naukowe opracowanie problematyki finansowania zrównoważonego rozwoju.

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Aneta Wszelaki

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
e-mail: aneta.wszelaki@ue.katowice.pl

ZNACZENIE PRAWNYCH ZABEZPIECZEŃ KREDYTÓW W TWORZENIU REZERW CELOWYCH W BANKACH

IMPORTANCE OF LEGAL COLLATERAL CREDITS IN THE CREATION OF SPECIFIC PROVISIONS IN BANKS

DOI: 10.15611/pn.2016.437.47

Streszczenie: Działalność kredytowa banku narażona jest na ryzyko kredytowe. Bank może się zabezpieczyć przed skutkami takiego ryzyka poprzez tworzenie rezerw celowych, na których wysokość ma wpływ zarówno rodzaj, jak i wielkość przyjmowanych prawnych zabezpieczeń kredytów. Zasadne wydaje się więc dokonanie analizy wpływu przyjmowanych prawnych zabezpieczeń kredytów na tworzone rezerwy celowe. Celem artykułu jest ukazanie prawnych zabezpieczeń kredytów w aspekcie ich oddziaływania na ograniczanie ryzyka kredytowego, na wielkość tworzonych rezerw celowych w świetle obowiązujących uregulowań prawnych. W artykule wykorzystano literaturę krajową z tego zakresu oraz akty prawne, zastosowano metodę analizy, przeprowadzono studium przypadku. Na zakończenie przedstawiono wnioski. Artykuł może być wskazówką nie tylko dla głównych księgowych banku, ale również dla zarządu banku.

Słowa kluczowe: prawne zabezpieczenia kredytu, bank, rezerwy celowe.

Summary: Bank credit activity is exposed to credit risk. Bank can protect itself against such risks by creating specific provisions the amount of which is affected by both the type and size of adopted legal collateral for loans. It seems reasonable, therefore, to analyze the impact of a legal collateral for loans to the created provisions. The purpose of the article is to present the legal collateral for loans in terms of their impact on the reduction of credit risk, the size of the created specific provisions in the light of the applicable regulations. The article uses the national literature in this field and acts, a method of analysis and case study. At the end of the paper presents conclusions. The article can be an indication not only for chief accountants of abank, but also for the bank management.

Keywords: legal credit collateral, bank, specific provisions.

1. Wstęp

Działalność kredytowa banków komercyjnych jest najważniejszą, najbardziej dochodową, ale i najbardziej ryzykowną spośród wszystkich innych form aktywności banku. Kredyty są atrakcyjnym źródłem finansowania dla banków, lecz ryzykownym, ponieważ prowadzenie działalności kredytowej stwarza możliwość, daje szansę, ale nie daje pewności uzyskania nie tylko dużych korzyści, ale korzyści w ogóle. Przestrzeganie określonych procedur ma służyć zapewnieniu utrzymania tego ryzyka kredytowego na akceptowalnym poziomie, ponieważ całkowicie uniknąć ryzyka kredytowego nie można. Bank może się zabezpieczyć przed skutkami ryzyka, anticipując przyszłe straty poprzez tworzenie rezerw celowych, na których wysokość ma wpływ zarówno rodzaj, jak i wielkość przyjmowanych prawnych zabezpieczeń kredytów.

Zasadne wydaje się więc dokonanie analizy wpływu przyjmowanych prawnych zabezpieczeń kredytów na tworzone rezerwy celowe w banku. Konieczność tworzenia rezerw celowych determinuje wybór przez bank komercyjny stosowanych zabezpieczeń prawnych kredytów.

Celem artykułu jest ukazanie prawnych zabezpieczeń kredytów w aspekcie ich oddziaływania na ograniczanie ryzyka kredytowego, na wielkość tworzonych rezerw celowych w świetle obowiązujących uregulowań prawnych. W artykule wykorzystano literaturę krajową z tego zakresu oraz akty prawne, w zakończeniu przedstawiono wnioski.

2. Przyjmowanie prawnych zabezpieczeń kredytów jako element polityki kredytowej – ogólna charakterystyka

Według Izabeli Heropolitańskiej [2004] prawne zabezpieczenie kredytu to swoista gwarancja spłaty kredytu. Operacje kredytowe są podstawą działalności bankowej i decydują tym samym o istnieniu banków na rynku, ale też są najbardziej ryzykowne. Główną przyczyną, dla której w bankach komercyjnych stosuje się prawne formy zabezpieczenia kredytów, jest fakt, iż kredyt w swej naturze jest niepewny, a dla banku komercyjnego, jak dla każdego przedsiębiorstwa, podstawowym celem działalności jest zysk [Chudzik 1993]. Bank realizuje go dzięki wypełnianiu specyficznych funkcji, z których najważniejsza to kredytowanie.

Właśnie z uwagi na fakt, iż banki oferują szeroki wachlarz produktów kredytowych, występuje konieczność przyjmowania prawnych zabezpieczeń kredytów, aby zminimalizować ryzyko ich niespłacenia. Prowadzona więc polityka produktowa, jak również związana z tym polityka prawnych zabezpieczeń i tworzonych rezerw celowych, są zapisane w dokumencie „Polityka kredytowa banku”. Pod pojęciem polityki kredytowej banku rozumieć należy zespół różnego rodzaju postanowień – celów, wymogów, oczekiwań, jak też zasad, wytycznych, wskazówek, zaleceń doty-

czących działalności kredytowej banku, określających postępowanie pracowników banku przy udzielaniu kredytów i czynnościach związanych z ich obsługą, mające na celu kształtowanie zamierzonego portfela kredytowego banku o akceptowanym poziomie ryzyka [Rose 1999]. Polityka kredytowa powinna być precyzyjnie określona, w formie pisemnej, przez radę banku (radę nadzorczą), natomiast odpowiedzialność za jej wdrażanie oraz przestrzeganie spoczywa na zarządzie banku [Lewandowski 1994].

3. Zdefiniowanie pojęcia rezerw celowych na tle innych rezerw na ryzyko w banku komercyjnym

W portfelu kredytowym każdego banku mogą pojawiać się złe kredyty, które rodzą ryzyko kredytowe, na które bank ma obowiązek tworzenia rezerw. Wielkość tych rezerw powinna być dostosowana do przewidywanych strat z tytułu nieściągalnych kredytów. Rezerwy te tworzone są w ciężar kosztów i dzielą się na dwie grupy:

- systemowe – na pokrycie ryzyka ogólnego (ściśle nie określonego), np. fundusz ogólnego ryzyka oraz rezerwa na ryzyko ogólne;
- celowe – związane z poszczególnymi kategoriami należności (ekspozycji) [Popowska, Wąsowski 2000].

Tworzenie rezerw celowych stanowi podstawowy element zapewniający bezpieczne funkcjonowanie banku. W obowiązującej ustawie o rachunkowości brak jest definicji pojęcia rezerw celowych, jednak takie określenie pojawia się w załączniku nr 2 do ustawy o rachunkowości, gdzie zawarto wzory sprawozdań finansowych banku [Ustawa z 29 września 1994]. W przypadku rezerw celowych ustawa o rachunkowości odsyła do rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banku [Rozporządzenie z 16 grudnia 2008] oraz do rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków [Rozporządzenie z 1 października 2010; Wszelaki 2014].

Rozporządzenie Ministra Finansów z 1 października 2010 odnośnie do zasad rachunkowości banków definiuje rezerwy celowe jako „odpisy równoważące skutki ryzyka w działalności banku, tworzone na podstawie przepisów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków”. Natomiast całą procedurę tworzenia rezerw celowych na należności kredytowe reguluje w sposób szczegółowy rozporządzenie Ministra Finansów z 16 grudnia 2008, zgodnie z którym podstawę tworzenia rezerw celowych stanowi wartość ekspozycji kredytowej¹ bez uwzględnienia utworzonych rezerw celowych, ale z uwzględnieniem przewidywanej, w związku z restrukturyzacją zadłużenia, kwoty umorzenia części ekspozycji kredytowej. Banki tworzą rezerwy na ryzyko związane z ich działalnością, zwane rezerwami celowymi, w odniesieniu do ekspozycji kredytowych zaklasyfikowanych do:

¹ Ekspozycji kredytowej lub należności kredytowej.

- kategorii „normalne” – w zakresie ekspozycji kredytowych wynikających z pożyczek i kredytów detalicznych – w wysokości minimum 1,5% podstawy;
- kategorii „pod obserwacją” – w wysokości minimum 1,5% podstawy;
- grupy „zagrożone”, w tym do kategorii „poniżej standardu”, w wysokości minimum 20% podstawy; „wątpliwe” – w wysokości minimum 50% podstawy i „stracone” – w wysokości 100% podstawy;

przy czym Komisja Nadzoru Finansowego może wyrazić zgodę na inną ich klasyfikację [Rozporządzenie z 16 grudnia 2008].

Z punktu widzenia wielkości skali ryzyka kredytowego i ustalania wielkości rezerwy celowej bardzo istotne są zasady klasyfikacji ekspozycji kredytowych. Zgodnie z rozporządzeniem z 16 grudnia 2008 r. ekspozycje kredytowe klasyfikuje się na podstawie kryterium terminowości spłaty kapitału lub odsetek w odniesieniu do:

- ekspozycji kredytowych wobec Skarbu Państwa,
- ekspozycji kredytowych wobec osób fizycznych, udzielonych na cele niezwiązane z działalnością gospodarczą lub prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

W odniesieniu do pozostałych ekspozycji kredytowych klasyfikacja odbywa się według dwóch niezależnych od siebie kryteriów:

- terminowości spłaty kapitału lub odsetek,
- sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika.

Zgodnie z § 1 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia z 16 grudnia 2008 rezerwy celowe tworzy się na bilansowe ekspozycje z tytułu kredytów i pożyczek, skupionych wierzytelności, czeków i weksli, zrealizowanych gwarancji, innych wierzytelności o podobnym charakterze oraz udzielone zobowiązania pozabilansowe o charakterze finansowym i gwarancyjnym, z wyłączeniem:

- odsetek i prowizji, także skapitalizowanych,
- wierzytelności od podmiotów zależnych od banku.

4. Prawne zabezpieczenia kredytu jako ważny element kształtujący wielkość rezerw celowych banku komercyjnego

Banki mogą pomniejszać podstawę tworzenia rezerw celowych o prawne zabezpieczenia kredytu wymienione w rozporządzeniu z 16 grudnia 2008, jednak katalog tych zabezpieczeń jest ograniczony i nie wszystkie prawne zabezpieczenia kredytu dają 100-procentową podstawę pomniejszenia rezerwy celowej. Istnieje grupa prawnych zabezpieczeń, których ustanowienie przez kredytobiorcę stanowi dla banku 100-procentowe pomniejszenie podstawy tworzenia rezerwy celowej, np. zastaw rejestrowy na wierzytelności z rachunku lokaty złożonej w banku posiadającym należność kredytową wraz z oświadczeniem o blokadzie lokaty oraz pełnomocnictwem do pobrania środków z rachunku lokaty. Przyjęcie takich zabezpieczeń jest dla banku bardzo korzystne, ponieważ umożliwia zaliczanie należności kredytowych w części zabezpieczonych wymienionymi formami, niezależnie od wyniku dokonanej klasyfikacji ryzyka, do kategorii należności „normalnych”. Istnieją także prawne

zabezpieczenia należności kredytowych, których przyjęcie umożliwia pomniejszenie podstawy tworzenia rezerwy wyłącznie w pewnej wysokości, np. hipoteka. Jest też grupa prawnych zabezpieczeń, które poza bezpieczeństwem banku na wypadek niewypłacalności kredytobiorcy nie dają korzyści w postaci pomniejszeń podstawy rezerwy celowej [Wszelaki 2009].

Przyjmowanie prawnych form zabezpieczeń kredytów przez banki ma więc ogromny wpływ na rozmiar tworzonych przez nie rezerw celowych na należności kredytowe.

Pomniejszeń z tytułu prawnych zabezpieczeń kredytów według rozporządzenia z 2008 r. można dokonać, jeżeli na dzień dokonywania przeglądu (chodzi o przegląd i aktualizację zabezpieczeń, o które pomniejszono podstawę tworzenia rezerw celowych, który dokonuje się w trybie obowiązującym dla przeglądów i klasyfikacji ekspozycji kredytowych) spełnione są łącznie dwa warunki:

- wartość zabezpieczenia jest możliwa do uzyskania, w wysokości uwzględnianej do pomniejszenia podstawy tworzenia rezerw, podczas ewentualnego postępowania egzekucyjnego, biorąc pod uwagę ograniczenia prawne, ekonomiczne i faktyczne mogące wpływać na rzeczywistość zaspokojenia się banku z przedmiotu zabezpieczenia;
- zabezpieczenie to nie jest lub nie było wykorzystane.

W przypadku zabezpieczeń w postaci hipoteki, zastawu na statku morskim i zastawu na statku powietrznym wartość zabezpieczenia ustala się na podstawie posiadanej wyceny rzeczoznawcy lub – w określonych odrębnymi przepisami przypadkach – na podstawie wyceny bankowo-hipotecznej. Bank, w ramach przeglądów i aktualizacji wartości zabezpieczeń, dokonuje analizy rynkowych cen zabezpieczeń na podstawie własnych lub międzybankowych baz danych, zgodnie z przyjętą pisemną procedurą. Jeśli wynikający z tej analizy spadek rynkowych cen tych zabezpieczeń, w okresie od dokonania ostatniej wyceny przez rzeczoznawcę, może mieć znaczący wpływ na wartość danego zabezpieczenia ekspozycji kredytowej, bank powinien zlecić ponowną wycenę lub pisemnie uzasadnić odstępianie od jej zlecenia [Rozporządzenie z 16 grudnia 2008].

W przypadku gdy bank posiada wobec dłużnika ekspozycje kredytowe stanowiące zarówno należności bilansowe, jak i udzielone zobowiązania pozabilansowe, jeżeli warunki umowy nie stanowią inaczej, posiadane zabezpieczenia uwzględnia się w pierwszej kolejności w ustalaniu podstawy tworzenia rezerwy celowej na należności bilansowe.

5. Zasady przyjmowania prawnych zabezpieczeń kredytów w kontekście ich wpływu na tworzone rezerwy celowe – przypadek Banku A

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi w Banku A podstawę tworzenia rezerw celowych na ryzyko związane z ekspozycjami kredytowymi, zakwalifiko-

wanymi do kategorii „pod obserwacją” lub grupy „zagrożone”, można pomniejszyć o wartość prawnych zabezpieczeń, w pierwszej kolejności (o ile warunki umowy nie stanowią inaczej) na należność bilansową. Podstawą do aktualizacji wartości zabezpieczenia są bazy danych, wyceny rzeczoznawców, polisy ubezpieczeniowe, informator o cenach rynkowych pojazdów samochodowych lub też inne informatory stosowane przez urzędy skarbowe lub ubezpieczycieli. Podstawę wyceny w Banku A stanowi w przypadku nowych maszyn i urządzeń oraz środków transportu oraz wiarygodności obecnych – wartość netto z faktur. Natomiast w przypadku zapasów – wartość księgową netto zgodnie z ewidencją księgową kredytobiorcy.

Pomniejszenie podstawy tworzenia rezerwy o wartość zabezpieczenia może nastąpić tylko w przypadku, gdy przedmiot zabezpieczenia istnieje i znajduje się w miejscu znanym bankowi.

Oddziały Banku A są zobowiązane do dokonywania okresowych przeglądów i klasyfikacji ekspozycji kredytowych w celu prawidłowego ustalenia wielkości rezerw celowych – według danych aktualnych na dzień dokonywania klasyfikacji – w okresach:

1. Miesięcznych – na podstawie kryterium terminowości – obejmuje ten przegląd wszystkie ekspozycje kredytowe.

2. Kwartalnych – na podstawie kryterium terminowości i kryterium oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużników Banku A; przegląd ten dotyczy ekspozycji kredytowych stanowiących należności z tytułu kredytów oraz zobowiązań pozabilansowych o charakterze gwarancyjnym i finansowym udzielonych podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą, które mają obowiązek stosować zasady rachunkowości określone ustawą o rachunkowości oraz stosujących podatkową księgę przychodów i rozchodów oraz formy zryczałtowane (zaangażowanie Banku wobec tego dłużnika jest większe od 100 tys. zł) [Ustawa z 29 września 1994].

3. Rocznych – przeprowadzanych w pierwszym półroczu, według danych na dzień kończący poprzedni rok obrotowy, na podstawie oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużników w odniesieniu do należności z tytułu kredytów mieszkaniowych, udzielonych osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej, oraz należności od prowadzących działalność gospodarczą, które nie mają obowiązku stosowania ustawy o rachunkowości, a zaangażowanie Banku A wobec tego dłużnika jest równe lub mniejsze 100 tys. zł.

W toku przeglądu i klasyfikacji poszczególnych ekspozycji kredytowych oddziały Banku A zobowiązane są określić aktualny stan zabezpieczenia kredytu, ustalić, czy może ono stanowić źródło obniżenia podstawy do naliczenia rezerwy. Zabezpieczenia powinny podlegać stałej obserwacji i ewentualnej weryfikacji wyceny w przypadku obniżenia ich wartości. Przy wyborze zabezpieczeń Bank A kieruje się m.in.: możliwością zwolnienia z tworzenia rezerw celowych, rodzajem kredytu, jego wielkością i okresem kredytowania czy cechami danego zabezpieczenia.

Bank A stosuje więcej niż jedno zabezpieczenie jednocześnie, ustanowione w różnych formach o charakterze osobowym i rzeczowym, w sumie o wartości wy-

starczającej na zaspokojenie całej wierzytelności. W przypadku dobrego, rzetelnego i wiarygodnego klienta w Banku A wystarczającym zabezpieczeniem może być stan rachunku klienta i jego przewidywane obroty na rachunku, weksel własny *in blanco*. W innych sytuacjach wymagane jest żądanie odpowiednio mocnych zabezpieczeń pozwalających na pełne zwolnienie z tworzenia rezerw celowych oraz zapewniających pełny zwrot wierzytelności z odsetkami i kosztami.

W Banku A przy ocenie realnej wartości danego przedmiotu jako zabezpieczenia uwzględnia się:

- stan i zbywalność przedmiotu,
- zakres innych obciążeń,
- przewidywany koszt postępowania egzekucyjnego lub koszty zaspokojenia roszczeń banku w inny sposób,
- realną wielkość możliwych do uzyskania środków,
- łatwość i czas realizacji praw banku.

W przypadku zabezpieczenia w formie hipoteki lub zastawu rejestrowego w Banku A można, na czas do momentu uprawomocnienia się wpisu do odpowiednich rejestrów, stosować zabezpieczenie przejściowe, np. ubezpieczenie kredytu. Jeśli podczas realizacji umowy kredytowej posiadane przez Bank A zabezpieczenia tracą na wartości lub pogorszy się sytuacja finansowa kredytobiorcy, żąda wzmocnienia zabezpieczeń prawnych pod rygorem wypowiedzenia umowy.

Na podstawie rodzaju zabezpieczenia, a także definicji rodzajów zabezpieczeń i definicji klas – dla każdego rodzaju zabezpieczenia wyznaczana jest jego klasa według kryterium: płynności, ściągальności oraz obowiązku tworzenia rezerw celowych. W Banku A ustalono pięć kategorii prawnych zabezpieczeń kredytów (tab. 1).

Ponadto w Banku A istnieją ograniczenia w przyjmowaniu niektórych specyficznych prawnych zabezpieczeń kredytów. Bank A nie akceptuje zabezpieczenia w postaci:

1. ustanowienia hipoteki, gdy na nieruchomości są już wcześniejsze wpisy hipoteczne przekraczające łącznie 25% wartości oszacowania oraz:

- nieruchomości budynkowych, które np. nie są trwale związane z gruntem,
- nieruchomości gruntowych, dla których np. niemożliwe jest uzyskanie pozwolenia na budowę,
- nieruchomości rolnych i leśnych;

2. przewłaszczenia lub zastawu rejestrowego na maszynach i urządzeniach, którymi są m.in.: specjalistyczny sprzęt oraz urządzenia, maszyny i urządzenia uszkodzone lub niesprawne, starsze niż 5 lat;

3. przewłaszczenia lub zastawu rejestrowego na pojazdach innych niż samochodowe (osobowe i ciężarowe) oraz starszych niż 5 lat od daty produkcji;

4. przewłaszczenia lub zastawu rejestrowego na zapasach, którymi są produkty spożywcze oraz inne produkty z określonym terminem trwałości, krótszym niż 12 miesięcy od dnia upływu terminu zwrotu kredytu, produkty i towary w toku produkcji;

Tabela 1. Kategorie prawnych zabezpieczeń kredytów stosowane w Banku A

Rodzaj kategorii prawnych zabezpieczeń kredytów	Przyporządkowane prawne formy zabezpieczenia kredytu
Kategoria I – bardzo dobra	<ul style="list-style-type: none"> • gotówka • gwarancje/poręczenia rządowe, bankowe • obligacje skarbowe • bony NBP
Kategoria II – dobra	<ul style="list-style-type: none"> • nieruchomości • pojazdy • maszyny i urządzenia • poręczenia osób trzecich zabezpieczone majątkiem • akcje notowane na GPW w Warszawie
Kategoria III – średnia	<ul style="list-style-type: none"> • wierzytelności • wierzytelności przyszłe (kontrakty) • zapasy
Kategoria IV – słaba	<ul style="list-style-type: none"> • papiery wartościowe poza obrotem giełdowym • akcje w spółce akcyjnej, udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością • weksle, czeki • rachunek podmiotu o wysokich obrotach (200% zaangażowania)
Kategoria V – zła, brak zabezpieczenia.	<ul style="list-style-type: none"> • brak zabezpieczeń

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku A.

5. cesji wierzytelności między innymi przeterminowanych lub których okres przedawnienia jest krótszy niż 12 miesięcy.

6. Zakończenie

Tworzenie rezerw celowych to obecnie jeden z trudniejszych problemów, z jakimi spotyka się każdy bank, ponieważ są obligatoryjne. Banki mogą w ramach nadanych im praw starać się ograniczać wysokość rezerw celowych poprzez przyjmowanie prawnych zabezpieczeń kredytów, które to pomniejszają podstawę obliczania rezerw celowych. Katalog tych zabezpieczeń jest jednak ustawowo ograniczony. W artykule przedstawiono prawne zabezpieczenia kredytów w aspekcie ich oddziaływania na wielkość tworzonych rezerw celowych w banku komercyjnym w świetle obowiązujących uregulowań prawnych. Przypadek Banku A wskazuje znaczenie konsekwentnie realizowanych założeń przyjętej strategii w zakresie prawnych zabezpieczeń. Artykuł stanowi wskazówkę dla księgowych i dla zarządów banków, ponieważ przedstawia znaczenie przyjętej strategii w zakresie tworzenia rezerw celowych w zachowaniu bezpieczeństwa finansowego instytucji finansowej – banku.

Literatura

- Chudzik R., 1993, *Kategorie ryzyka bankowego – próba klasyfikacji zjawiska*, Bank i Kredyt, nr 1.
- Heropolitańska I., 2004, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności*, Twigger, Warszawa.
- Lewandowski D., 1994, *Bezpieczne zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Olympus, Warszawa.
- Popowska E., Wąsowski W., 2000, *Rachunkowość bankowa*, Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa.
- Rose P., 1999, *Zarządzanie bankiem komercyjnym*, PWE, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.U., nr 235, poz. 1589 ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, Dz.U. 2013, nr 0, poz. 329 ze zm.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 2013, nr 0, poz. 330 ze zm.
- Wszelaki A., 2014, *Kwestie podatkowe w obszarze utworzenia rezerw celowych w bankach*, [w:] Luty Z., Łakomiak A., Mazur A. (red.), *Branżowe problemy rachunkowości i podatków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Wszelaki A., 2009, *Wykorzystanie rezerw celowych w podejmowaniu decyzji zarządczych w bankach*, [w:] Buk H., Kostur A. (red.), *Zintegrowany system pomiarów dokonań w rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2009.